

Els noms dels vèrtexs geodèsics de les Illes Balears: denominació, relació amb la toponímia existent i proposta de normalització

M. Eulàlia Fons Carbonell

Introducció

Els senyals o vèrtexs geodèsics són marques o construccions efectuades sobre el terreny, les coordenades dels quals han estat calculades amb la màxima precisió possible formant una xarxa de triangulació amb altres vèrtexs geodèsics. Se situen menys o menys equidistants entre si, de manera que constitueixen una malla que cobreix tot el territori. Normalment, estan situats a llocs alts i clars des dels quals es poden albirar els altres vèrtexs geodèsics dels voltants, així que solen ser a paratges que tenen bona visibilitat. Quan els construeixen ja els posen el nom amb què seran coneguts.

Aquests vèrtexs permeten calcular, mitjançant trigonometria amb altres vèrtexs, les coordenades exactes d'altres punts del territori. Així, el conjunt de tots els vèrtexs, conegut com a xarxa geodèsica, és la base elemental de tot sistema geogràfic de referència, imprescindible per estudiar i inventariar aquells fenòmens que necessiten ser associats a una posició o àrea geogràfica determinades.

Vèrtexs geodèsics Galatzó i Atalaya de Alcudia (noms oficials)

Solen estar formats per un cilindre de 120 cm de altura i 30 cm de diàmetre, que se sosté sobre una base cúbica de formigó pintada de color blanc, que serveix per col·locar-hi l'instrumental topogràfic per fer les medicions. Segons l'orografia, es necessitarà una base amb més o menys alçada per millorar la visibilitat.

L'any 1852, l'Institut Geogràfic Nacional va començar els treballs de la Xarxa Geodèsica Fonamental, que serviria com a base per generar el Mapa Nacional a escala 1:50.000. L'any 1934 va densificar aquesta xarxa amb les xarxes de segon i tercer ordre. En el decenni 1982-1992, es va reconstruir la Xarxa Geodèsica Nacional i l'any 1998 es va densificar la xarxa a les Illes Balears. Així que, actualment, a les Illes, comptam amb una xarxa de 217 vèrtexs geodèsics.

Descripció geodèsica de les Illes Balears pel coronel d'enginyers, el Sr. Carlos Ibáñez e Ibáñez (1869)

Amb l'objectiu de protegir i fer el manteniment correcte dels vèrtexs geodèsics, l'any 1975 es va crear la Llei sobre senyals geodèsics i geofísics. La xarxa és gestionada per l'Institut Geogràfic Nacional i la custòdia queda encomanada a les autoritats competents del territori on està situada. Tota la informació referida a cada vèrtex està recollida a la ressenya, que és un document que conté dades generals, localització, coordenades, situació, accés, fotografies, croquis, etc. Aquesta informació es pot consultar i descarregar a la pàgina web de l'Institut Geogràfic Nacional.

Placa identificadora dels vèrtexs geodèsics

Normalment, se'ls dona una nomenclatura relacionada amb la denominació dels elements sobre els quals se situen, que solen ser punts elevats i amb visibilitat, com poden ser puigs, turons, caps, puntes i penya-segats; edificacions o monuments, com ara torres de vigilància, edificis civils, edificis singulars, hotels, dipòsits, esglésies, fars, molins i talaiots; o espais diversos, com finques, possessions, llocs, cases, paratges, illots i nuclis de població.

Aquests noms presenten problemes de normalització, ja que la xarxa va ser creada el 1852 i ha estat amplificada progressivament en moments en què no hi havia normes d'ortografia definitives i les denominacions anaven evolucionant. Aquest problema ja s'havia detectat fa temps; de fet, quan un grup de geògrafs de les Illes Balears va fer els treballs de recollida i selecció de la toponímia del Mapa Cartogràfic Nacional a escala 1:25.000, es va fer una proposta de normalització dels noms dels vèrtex geodèsics, però no va prosperar.

Per tant, els objectius d'aquest treball són analitzar els noms dels vèrtexs geodèsics de les Illes Balears; estudiar el procés de creació i la casuística de les seves denominacions; proposar els noms normalitzats de tots els vèrtexs; determinar la relació d'aquests topònims amb els topònims dels accidents geogràfics o de les construccions sobre els quals es varen instal·lar i que han servit de referència per crear aquests noms, i establir-ne una classificació per tipologies.

Fonts de referència

Per fer aquest treball, hem consultat moltes fonts documentals i cartogràfiques. Les fonts de consulta principals són:

- Les ressenyes dels vèrtexs geodèsics publicades per l'IGN.
- L'obra *Descripción Geodésica de las Islas Baleares* (1871), de Carlos Ibañez e Ibañez.
- La toponímia del Mapa Topogràfic 1:5.000 de les Illes Balears (MTB5) i totes les edicions i les revisions fetes per experts en toponímia.
- El *Nomenclàtor de Toponímia de Menorca*, impulsat pel Consell de Menorca i l'Institut Menorquí d'Estudis.
- El *Nomenclàtor toponímic de les Illes Balears* (NOTIB), de Joan Miralles, Xavier Gomila i Enric Ribes.

Les ressenyes dels vèrtexs geodèsics ofereixen informació fonamental sobre la nomenclatura i la ubicació dels vèrtexs, que s'ha actualitzat en cada campanya de mesurament. La *Descripción Geodésica de las Islas Baleares*, font recomanada molt encertadament per Andreu Ramis i Antoni Ginard, és un document que descriu els treballs realitzats per aixecar la xarxa geodésica de les Illes Balears i que conté ressenyes de cada vèrtex amb informació molt valuosa sobre la nomenclatura i sobre el topònim que es va prendre com a referència. Aquests dos documents han ajudat a saber a partir de quin topònim s'ha creat cada nom de vèrtex. Les fonts cartogràfiques han ajudat a situar-los i comparar-los, i el NOTIB, que és la font de referència de toponímia normalitzada, i algunes altres fonts auxiliars, han orientat per normalitzar-los.

Determinació del topònim d'origen i proposta de normalització

En una primera aproximació als noms dels vèrtexs geodèsics, s'ha vist que existeixen dos problemes importants: els noms tenen faltes d'ortografia i presenten una estructura variable.

Quant a l'estructura, n'hi ha un primer grup que inclou només la part determinant del topònim (p. ex.: Gosta, Fumat), i en són molts que, en realitat, consten d'una part genèrica i d'una de determinant,

però aquesta part genèrica s'ha omès. El segon grup presenta només el genèric sol, sense article ni part determinant (p. ex.: Viña, Mola). I, el tercer grup, presenta el genèric i el determinant amb o sense partícules d'unió (p. ex.: Puig de S'Hereu, Punta Amer). Per tant, es pot dir que els criteris de creació dels noms dels vèrtexs no han estat homogenis. Es considera que tots els noms dels vèrtexs han de contenir el topònim complet, és a dir, el genèric i el determinant del topònim del qual agafen el nom o topònim de referència (excepte quan el topònim no duu genèric), de manera que s'homogeneïtzin les característiques dels noms de tots els vèrtexs.

Així, la proposta de normalització inclou la correcció de les faltes d'ortografia i l'homogeneïtzació dels criteris de creació dels noms, és dir, es pretén harmonitzar-los.

En el passat, s'havien fet passes per normalitzar alguns noms, ja que, segons les fonts documentals, hi ha topònims que ja han sofert canvis de nom des que es varen fixar, com, per exemple, Tex, Sonacasana o Yondal, que actualment són Teix, So Na Casana 2014 i Jondal, però continuen sense estar ben harmonitzats i normalitzats. L'objectiu actual és que tots els vèrtexs tinguin denominacions normalitzades.

Per assolir aquests objectius, s'ha establert una metodologia de treball que consisteix en dues fases:

- En una primera fase, es determina el topònim de referència o d'origen de cada nom de vèrtex. Per això, s'ha localitzat cada vèrtex geodèsic sobre el MTB5 i s'han cercat en aquesta cartografia i, en alguns casos en d'altres, els topònims propers que podrien haver servit de referència per anomenar-los. Després, s'han consultat les ressenyes i l'obra de Carlos Ibáñez per comprovar quin era exactament aquest topònim.
- En una segona fase, s'intenta establir quina és la forma normalitzada del topònim. La font de referència és la base de dades del NOTIB i els topònims que no hi apareixen hauran de ser normalitzats per part de les autoritats competents.

La tasca de determinació d'aquests topònims d'origen ha estat un poc complicada, especialment en els nombrosos casos en què els noms dels vèrtexs geodèsics presenten només la part determinant, i existeixen diversos topònims a la zona que la inclouen i que podrien ser els topònims de referència.

En aquests casos, les ressenyes de l'obra de Carlos Ibáñez han estat molt útils, ja que especifiquen de quins topònims es tracta i facilita la tasca de determinar el topònim d'origen. Les ressenyes actualitzades de l'IGN també donen informació molt interessant. En el cas del vèrtex Galatzó (que està sobre el puig de Galatzó), el nom podria fer referència a la possessió de Galatzó, al puig de Galatzó, a la vinya de Galatzó, a la cova de Galatzó o al torrent de Galatzó. Carlos Ibáñez diu «Pico elevado y muy conocido con penosa subida...», i la ressenya de l'IGN diu: «Situado en lo más alto del pico Galatzó...». Per tant, podem concloure que el topònim d'origen és puig de Galatzó, i que, per tant, el nom del vèrtex ha de ser puig de Galatzó. Un cas curiós és el dels vèrtexs Artuiz i Artrutx, a Ciutadella, que fan referència exactament al mateix terme determinant de dos topònims, dels quals s'ha omès el terme genèric i, per tant, haurien de ser iguals, però un està mal escrit i semblen dos termes determinants diferents. Es proposen talaia d'Artrutx i cap d'Artrutx, respectivament, com a noms normalitzats.

Alguns casos en què només apareix el genèric, han estat especialment complicats, com del cas del vèrtex Viña, a Manacor, que està situat en una àrea coneguda com na Xicamunda. Al principi, no s'hi trobava cap relació entre els dos topònims, fins que en una entrevista a Sebastià Sansó, historiador de Manacor, es va descobrir que «na Xicamunda» és una perversió de la «vinya d'en Segismundo». Per tant, es corrobora que es tracta del mateix topònim, i que ara seria na Xicamunda.

Els casos en què apareix clarament el genèric i el determinant (els menys nombrosos) han estat més fàcils de treballar. Per exemple, en el cas del vèrtex punta Amer, a Son Servera, només s'ha necessitat afegir la preposició i l'article (punta de n'Amer) per normalitzar-lo. També hi ha hagut qualche cas difícil de determinar, com el vèrtex Vallveya de Menorca, a Alaior, situat a la finca coneguda com sa Torre Vella. La ressenya de C. Ibáñez diu que es tracta del «predio llamado Torre de Vallveya» i sembla que faci

referència a una vall. Es va consultar l'expert en toponímia Xavier Gomila, el qual va apuntar que el nom Vallveya vendria del nom antic de la finca, que es coneixia com sa Torre d'Avall Vella (en contraposició a sa Torre d'Amunt Vella). Ara la finca es coneix com sa Torre Vella, per tant, s'ha optat per aquest darrer nom com el més adequat.

Una vegada que s'han determinat els topònims que corresponen als noms dels vèrtexs, se n'ha cercat al NOTIB la forma normalitzada. Hi ha un 10 per cent de topònims que no s'hi han trobat i que s'han localitzat a altres fonts. Aquests topònims hauran de ser revisats i normalitzats per part de les autoritats competents.

En les taules següents es presenta la relació dels noms actuals dels vèrtexs, la proposta de noms normalitzats, la font d'informació (per qüestions d'espai no s'hi han inclòs totes) i la classificació segons la tipologia de topònim (vegeu l'explicació a l'apartat següent). Les fonts diferents del NOTIB són articles i publicacions que s'han de validar, per tant, la forma dels topònims la font dels quals no és el NOTIB haurà de ser revisada i fixada per l'autoritat competent, és a dir, la Universitat de les Illes Balears (UIB), i, per tant, pot variar.

VÈRTEXS GEODÈSICS DE MALLORCA				
Núm.	Nom vèrtex	Nom normalitzat	Font	Classificació
67197	Albufera	s'Albufera	NOTIB	Zona humida
67084	Alfabia	Serra d'Alfàbia	NOTIB	Elevació
69923	Algaida	Algaida	NOTIB	Nucli urbà
64472	Almadraba	Puig d'Almadrava	Altres	Elevació
67061	Alqueria	Puig de s'Alqueria	Altres	Elevació
70030	Amoixa	Puig de So na Moixa	NOTIB	Elevació
64512	Atalaya de Alcludia	sa Talaia	NOTIB	Elevació
67266	Atalaya de Morey	Torre de sa Talaia d'en Morei	NOTIB	Edificació
70055	Atalayas	ses Talaies	NOTIB	Explotació agrària
67285	Aubarca	Torre d'Albarca	NOTIB	Edificació
67137	Aubellons	Puig des Albellons	NOTIB	Elevació
64460	Axartell	Puig de Ca n'Aixertell	NOTIB	Elevació
67078	Balitx	Puig de Bàlitx	NOTIB	Elevació
70010	Banús	Son Banús	NOTIB	Explotació agrària
69885	Barranc Vell	es Barranc Vell	Altres	Paratge
69816	Bauzá	Puig de na Bauçana	NOTIB	Elevació
69843	Bellver	Castell de Bellver	NOTIB	Edificació

69823	Bendinat	Puig Gros de Bendinat	NOTIB	Elevació
72477	Bessons	Sos Bessons	NOTIB	Explotació agrària
67111	Binisalem	Binissalem	NOTIB	Nucli urbà
69892	Binisalom	Binissalom	NOTIB	Explotació agrària
69985	Bonany	Puig de Bonany	NOTIB	Elevació
67041	Boxos	Puig des Boixos	NOTIB	Elevació
69966	Brondo	Son Brondo	NOTIB	Explotació agrària
74859	Cabot	Bassa des Cabots	NOTIB	Accident marí
77438	Cabrera	Cabrera	NOTIB	Illa/illot
72547	Cala Antena	Cala Antena	NOTIB	Badia
72532	Cala Ferrera	Cala Ferrera	NOTIB	Nucli urbà
74919	Cala Figuera	Cala Figuera	NOTIB	Nucli urbà
70062	Cala Manacor	Torre de Cala Manacor	NOTIB	Edificació
72329	Cala Viñas	Cala Vinyes	NOTIB	Badia
70038	Calicant	Calicant	NOTIB	Explotació agrària
69911	Canals	Son Canals	NOTIB	Explotació agrària
69849	Canet	Canet	NOTIB	Explotació agrària
69836	Cans	Son Camps	Altres	Explotació agrària
67031	Claret	Puig d'en Claret	Altres	Elevació
69945	Company	Son Company	NOTIB	Explotació agrària
70020	Comunas	ses Comunes	NOTIB	Explotació agrària
72464	Cormet	Son Cosmet	NOTIB	Explotació agrària
64465	Cornavacas	Puig de Cornavaques	Altres	Elevació
70077	Corp	Puig de Son Corb	NOTIB	Elevació
69988	Corpatera	sa Corpetera	Altres	Elevació
70046	Costa	Son Costes	NOTIB	Explotació agrària
67291	Cova Negra	Puig de sa Cova Negra	NOTIB	Elevació

72471	Coves	ses Coves	NOTIB	Paratge
69755	Dragonera	sa Dragonera	NOTIB	Illa/illot
72387	Enderrocat	Cap Enderrocat	NOTIB	Cap
67000	Es Rafal	Talaia des Rafal	Altres	Elevació
69797	Esclop	Moleta de s'Esclop	NOTIB	Elevació
70058	Esquerda	s'Esquerda	NOTIB	Elevació
69880	Estremera	Puig de s'Estremera	NOTIB	Elevació
72460	Famella	Puig d'en Femella	NOTIB	Elevació
67292	Faro de Capdepera	Far de Capdepera	Altres	Edificació
67242	Farruch	Puig de Ferrutx	NOTIB	Elevació
72483	Figueral	es Figueral	NOTIB	Paratge
69814	Font	Puig de Son Font	NOTIB	Elevació
64516	Fumat	el Fumat	NOTIB	Elevació
69921	Gal Dent	Puig de Galdent	NOTIB	Elevació
69808	Galatzó	Puig de Galatzó	NOTIB	Elevació
67065	Galera	sa Galera	NOTIB	Elevació
70034	Galiana	Puig de Son Galiana	NOTIB	Elevació
69794	Garrafa	Puig de Garrafa	Altres	Elevació
69957	Gelabert	Puig de Son Gelabert	NOTIB	Elevació
69792	Gorvió	Puig d'en Gorvió	NOTIB	Elevació
74876	Gosta	Torre de na Gosta	NOTIB	Edificació
69795	Grúa	sa Grua	NOTIB	Elevació
70099	Heretat	s'Heretat	NOTIB	Explotació agrària
69831	Illes	Torre de ses Illetes	NOTIB	Edificació
69866	Indioteria	sa Indioteria	NOTIB	Nucli urbà
67294	Jaumell	Talaia de Son Jaumell	NOTIB	Elevació
70089	Jordi	Puig de Son Jordi	NOTIB	Elevació

70002	Justaní	Justaní	NOTIB	Explotació agrària
69771	Llamp	Cap des Llamp	NOTIB	Cap
72433	Llobets	es Llobets	NOTIB	Explotació agrària
70022	Llodrà	Puig de Llodrà	NOTIB	Elevació
72526	Mamellas	ses Mamelles	NOTIB	Elevació
70044	Mancadas	Puig de na Mancada	NOTIB	Elevació
72489	Mandingo	Molí d'en Mandingo	Altres	Explotació agrària
72386	Marsals	es Marçals	NOTIB	Paratge
67118	Masanella	Puig de Maçanella	NOTIB	Elevació
67260	Mi	Puig d'en Mir	NOTIB	Elevació
72498	Mola	sa Mola	NOTIB	Elevació
64390	Mola de Tuent	Mola de Tuent	NOTIB	Elevació
72529	Mola del Fangar	Mola des Fangar	NOTIB	Elevació
67090	Molino	Molí de Son Torrella	Altres	Edificació
67265	Morey	Puig de Son Morei	NOTIB	Elevació
64485	Morral	el Morral	NOTIB	Elevació
67184	Morro	Puig d'en Morro	NOTIB	Elevació
67067	Muleta	Muleta	NOTIB	Explotació agrària
72448	Mullet	Puig de Son Mulet	NOTIB	Elevació
69971	Nebot	Puig de Son Nebot	NOTIB	Elevació
72496	Oliver	So n'Oliver	Altres	Explotació agrària
69801	Palma de Mallorca EUVN97 (ES06)	Palma	NOTIB	Nucli urbà
67240	Pare	Puig d'Alpare	NOTIB	Elevació
69764	Pas Vermell	Pas Vermell	NOTIB	Depressió
67233	Pay	Rafal Pai	NOTIB	Explotació agrària
72416	Pedregat	es Pedregar	NOTIB	Paratge
70007	Pedreres	Pedreres de la Vila	NOTIB	Pedrera

67055	Pedriza	sa Pedrissa	NOTIB	Explotació agrària
69881	Pilari	es Piharí	NOTIB	Nucli urbà
67010	Planície	Mola de Planícia	NOTIB	Elevació
67166	Pobla	sa Pobla	NOTIB	Nucli urbà
72544	Porto Colom	Torre de Portocolom	Altres	Edificació
72521	Porto Petro	Torre de Portopetro	NOTIB	Edificació
67043	Pouet	es Pouet	NOTIB	Explotació agrària
69799	Puig de S'Hereu	Puig de s'Hereu	NOTIB	Elevació
72493	Puig Gross	Puig Gros	NOTIB	Elevació
64411	Puig Roig	Puig Roig	NOTIB	Elevació
70084	Punta Amer	Punta de n'Amer	NOTIB	Cap
72392	Punta Llobera	Punta Llobera	NOTIB	Cap
69863	Rabassa	Coll d'en Rabassa	NOTIB	Nucli urbà
69829	Ram	Fita del Ram	NOTIB	Elevació
69931	Randa	Puig de Randa	NOTIB	Elevació
72441	Rapita	Torre de sa Ràpita	NOTIB	Edificació
67272	Reco	Puig des Racó	NOTIB	Elevació
72308	Refeubetx	Rafalbeig	NOTIB	Explotació agrària
67180	Roig	Rafal Roig	NOTIB	Explotació agrària
69979	Roqueta	Roqueta	NOTIB	Explotació agrària
67192	Sa Teulada	Turó de sa Teulada	NOTIB	Elevació
72394	s'Àguila	s'Àguila	NOTIB	Explotació agrària
67157	San Miguel	Puig de Sant Miquel	NOTIB	Elevació
69963	San Miguel	Puig de Sant Miquel	NOTIB	Elevació
69977	San Onofre	Puig de Sant Onofre	NOTIB	Elevació
72517	Sant Salvador	Puig de Sant Salvador	NOTIB	Elevació
67143	Santa Magdalena	Puig de Santa Magdalena	NOTIB	Elevació
72491	Santanyi	Santanyí	NOTIB	Nucli urbà

67214	S'Atalayeta	sa Talaieta	NOTIB	Elevació
69907	Seguí	Puig de Son Seguí	NOTIB	Elevació
69928	Sencelles	Sencelles	NOTIB	Nucli urbà
69776	Ses Basses	Puig de ses Basses	NOTIB	Elevació
67011	ses Planes	Puig de ses Planes	NOTIB	Elevació
67234	S'Estanyol	s'Estanyol	NOTIB	Zona humida
69968	Sineu	Sineu	NOTIB	Nucli urbà
67204	Son Baulo	Son Bauló	NOTIB	Explotació agrària
67189	Son Fe	Puig de Son Fe	NOTIB	Elevació
72398	Son Granada	Son Granada	NOTIB	Explotació agrària
69868	Son Reus	Son Reus	NOTIB	Explotació agrària
67104	Soucadena	Puig de s'Alcadena	NOTIB	Elevació
67171	Suau	Son Suau	NOTIB	Explotació agrària
70027	Sureda	Puig de Son Sureda	NOTIB	Elevació
67115	Suró	Puig de Suro	NOTIB	Elevació
69982	Talayes	Molins de ses Talaies	NOTIB	Edificació
67053	Teix	es Teix	NOTIB	Elevació
64444	Ternellas	Puig Gros de Ternelles	NOTIB	Elevació
64430	Tomir	Puig Tomir	NOTIB	Elevació
67098	Torrella	Puig de Son Torrella	NOTIB	Elevació
67107	Tossals	Tossals Verds	NOTIB	Elevació
74889	Turó de Nebot	Puig de Son Nebot	NOTIB	Elevació
72412	Vallgornera Nou	Vallgornera Nou	NOTIB	Explotació agrària
69991	Valls	Son Valls	NOTIB	Explotació agrària
74878	Vargé	es Verger	Altres	Paratge
69791	Vinya	Puig de sa Vinya	Altres	Elevació
70014	Viña	na Xicamunda	NOTIB	Explotació agrària
69810	Zaragoza	Puig d'en Saragossa	NOTIB	Elevació

Taula amb la proposta de noms normalitzats dels vèrtexs geodèsics de Mallorca

VÈRTEXS GEODÈSICS DE MENORCA

Núm.	Nom vèrtex	Nom normalitzat	Font	Classificació
61812	Anglado	So n'Angladó	NOTIB	Explotació agrària
64605	Artrutx	Cap d'Artrutx	NOTIB	Cap
64635	Artuiz	Talaia d'Artrutx	NOTIB	Elevació
61894	Atalaya de Fornells	Talaia de Fornells	Altres	Elevació
61800	Bajolí	Bajolí	Altres	Elevació
64666	Bedaluc	es Badaluc	NOTIB	Elevació
61910	Bellavista	Bellavista	NOTIB	Explotació agrària
64715	Biniach	Biniac Nou	NOTIB	Explotació agrària
64711	Binicalaf	Binicalaf	NOTIB	Explotació agrària
61872	Binimel-la	Binimel·là	NOTIB	Explotació agrària
64738	Capifort	Puig de Capifort	NOTIB	Elevació
61885	Cavalleria	Cap de Cavalleria	NOTIB	Cap
61843	Falconera	sa Falconera	NOTIB	Elevació
64749	Favaritx	Far de Favàritx	NOTIB	Cap
64669	Inclusa	s'Enclusa	NOTIB	Elevació
64752	La Mola	la Mola	NOTIB	Elevació
64735	Mila	Milà	NOTIB	Explotació agrària
61811	Montefi 2014	Montefí	NOTIB	Explotació agrària
64638	Morvedra	Morvedre Vell	NOTIB	Explotació agrària
64616	Olivaret	So n'Olivaret	NOTIB	Explotació agrària
64703	So Na Casana 2014	So na Caçana	NOTIB	Explotació agrària
64722	Torelló 2014	Torelló	NOTIB	Explotació agrària
64698	Toro I	el Toro	NOTIB	Elevació
64699	Toro III	el Toro	NOTIB	Elevació
64685	Torre Soly	Torre-solí	NOTIB	Explotació agrària

64640	Torrellafuda	Torrellafuda	NOTIB	Explotació agrària
64648	Torrepetxina	Torrepetxina	NOTIB	Explotació agrària
67339	Torret	Talaia de Torret	Altres	Elevació
64692	Vallveya	sa Torre Vella	NOTIB	Explotació agrària

Taula amb la proposta de noms normalitzats dels vèrtexs geodèsics de Menorca

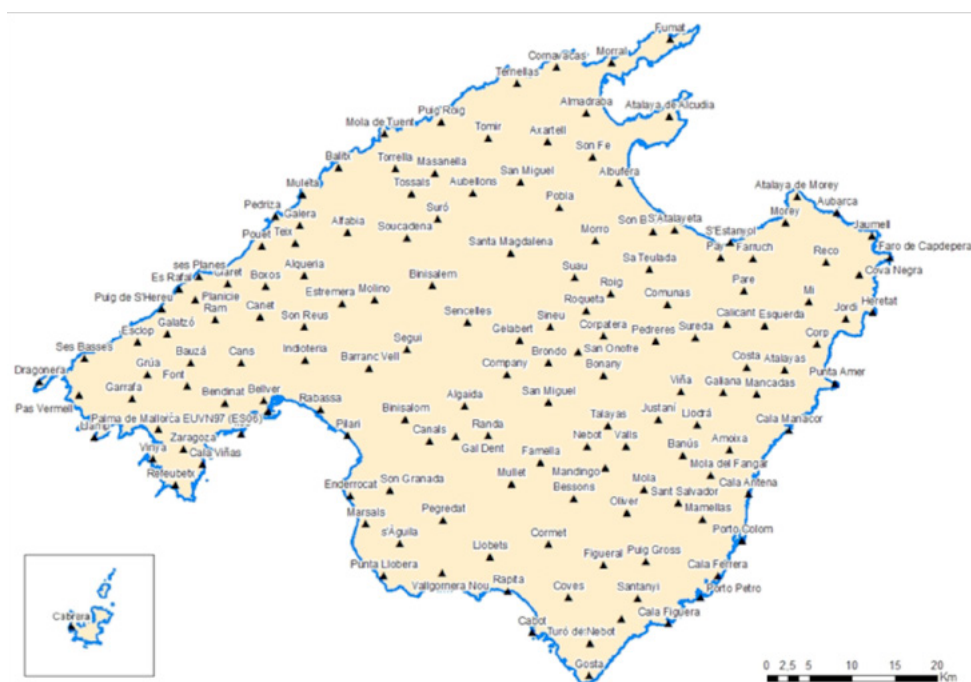
VÈRTEXS GEODÈSICS D'EIVISSA I FORMENTERA				
Núm.	Nom vèrtex	Nom normalitzat	Font	Classificació
77200	Andreu	Puig de n'Andreu	NOTIB	Elevació
77241	Nuno	Puig Nunó	NOTIB	Elevació
77250	Joanot	Puig d'en Joanot	NOTIB	Elevació
77263	Camp Vell	es Camp Vell	NOTIB	Paratge
77271	Forn Nou	Serra des Forn Nou	NOTIB	Elevació
77285	Sa Creu	Punta de sa Creu	NOTIB	Cap
77293	Besora	Puig d'en Besora	NOTIB	Elevació
77306	Xarraca	Punta de Xarraca	NOTIB	Cap
77313	Furnás	Puig des Fornàs	NOTIB	Elevació
77325	Sa Fita	Puig de sa Fita	NOTIB	Elevació
77352	Tagomago	Tagomago	NOTIB	Illa/illot
79822	Vedra	es Vedrà	NOTIB	Illa/illot
79828	Bosque	Illa des Bosc	NOTIB	Illa/illot
79832	Llentrisca	Puig Llentrisca	NOTIB	Elevació
79844	Talaiassa	sa Talaiassa	NOTIB	Elevació
79848	Xinxo	Punta d'en Xinxó	NOTIB	Cap
79851	Jondal	Puig des Jondal	NOTIB	Elevació
79865	Fuente Pez	Puig de sa Pega	NOTIB	Elevació
79871	Corb Mari	Puig des Corb Marí	NOTIB	Elevació
79877	Beniferri	Puig de Beniferri	NOTIB	Elevació
79885	Palau	Puig d'en Palau	NOTIB	Explotació agrària

79894	Ibiza	Eivissa	NOTIB	Nucli urbà
79896	Guixar	Puig des Guixar	NOTIB	Elevació
79899	Talaia de San Lorenzo	Talaia de Sant Llorenç	NOTIB	Elevació
79916	Castellar II	es Castellar	NOTIB	Elevació
79939	Santa Eulalia	Illa de Santa Eulària	NOTIB	Nucli urbà
82470	Guillén	Puig d'en Guillem	NOTIB	Elevació
82474	Punta Pedreras	Punta de sa Pedrera	NOTIB	Cap
82487	Espalmador	s'Espalmador	NOTIB	Illa/illot
82492	Punta Prima	Punta Prima	NOTIB	Cap
82520	Ferrer	Can Ferrer	Altres	Explotació agrària
85000	Mola	la Mola	NOTIB	Elevació
85030	Torre Mola	Torre de la Mola	Altres	Edificació
82497	Espardell	s'Espardell	NOTIB	Illa/illot

Taula amb la proposta de noms normalitzats dels vèrtexs geodèsics d'Eivissa i Formentera

En els mapes següents es presenta la localització sobre el territori de la xarxa geodèsica actual de les Illes Balears.

Distribució dels vèrtexs geodèsics de Mallorca

Distribució dels vèrtexs geodèsics de Menorca

Distribució dels vèrtexs geodèsics d'Eivissa i Formentera

Tipologies del topònim d'origen

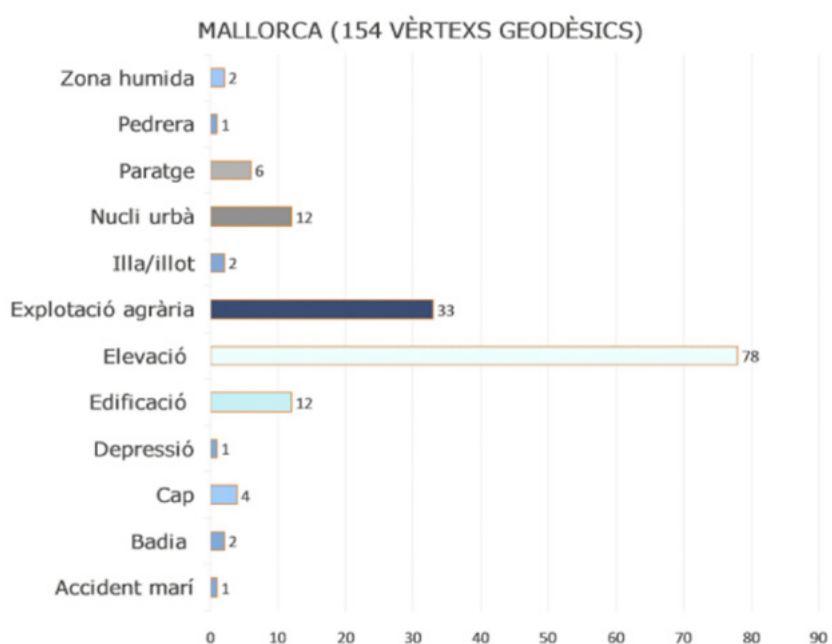
Com s'ha explicat abans, els vèrtexs geodèsics tenen una nomenclatura que es pren del nom dels elements geogràfics sobre els quals se situen, que solen ser punts elevats i amb visibilitat, edificacions

o monuments o espais diversos. S'han establert dotze tipologies de topònims per classificar els noms dels vèrtexs geodèsics i caracteritzar-los segons l'objecte geogràfic que representen. Les tipologies són les següents:

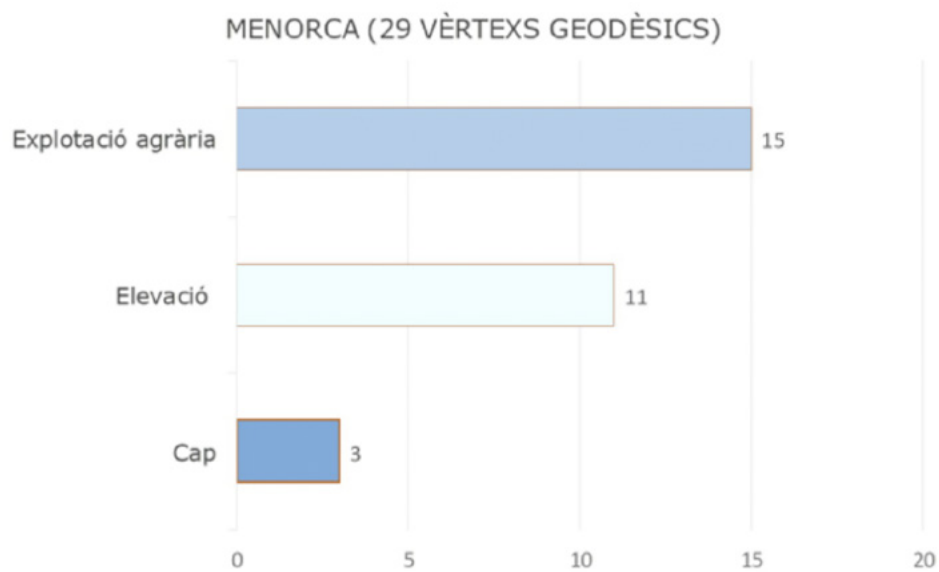
- Accident marí (p. e. Bassa des Cabots)
- Badia (p. e. Cala Manacor)
- Cap (p. e. Cap d'Artrutx)
- Depressió (p. e., Pas Vermell)
- Edificació (p. e. Torre d'Albarca)
- Elevació (p. e. Puig Llentrisca)
- Explotació agrària (p. e. Binicalaf)
- Illa/illot (p. e. Illa de Santa Eulària)
- Nucli urbà (p. e. sa Pobla)
- Paratge (p. e. es Pedregar)
- Pedrera (p. e. Pedrera de la Vila)
- Zona humida (p. e. s'Albufera)

Els gràfics següents presenten la distribució de les tipologies dels topònims per illes i pel total de les Illes Balears.

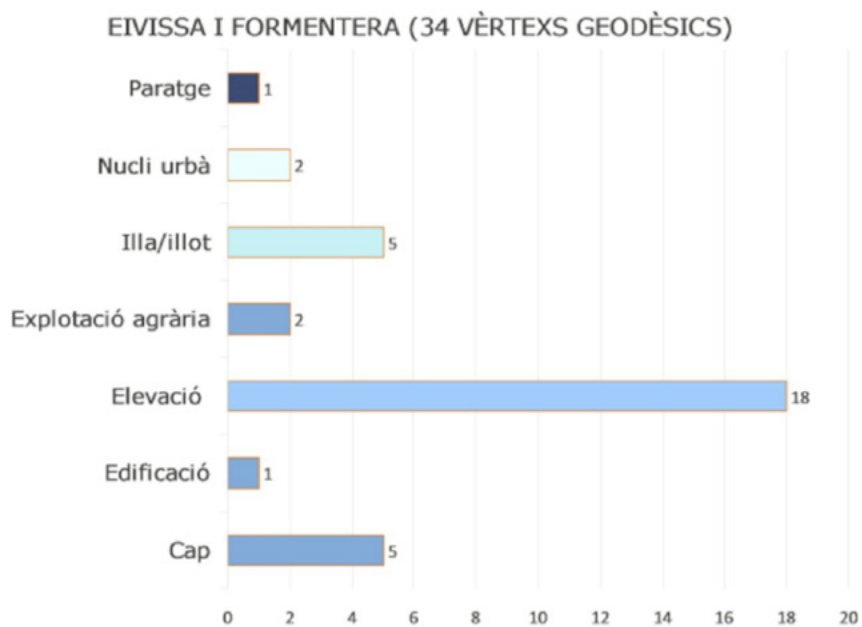
Classificació dels vèrtexs geodèsics de Mallorca per tipologies

Classificació dels vèrtexs geodèsics de Menorca per tipologies

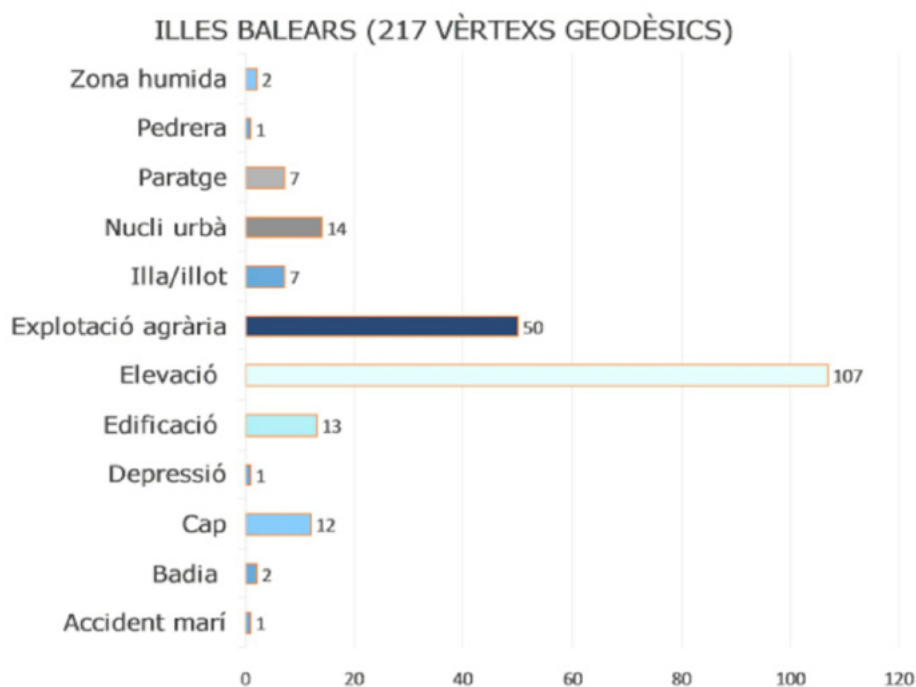

Classificació dels vèrtexs geodèsics d'Eivissa i Formentera per tipologies

Classificació dels vèrtexs geodèsics de les Illes Balears per tipologies

Les dotze categories que s'han establert només apareixen totalment representades a Mallorca; a Menorca, només n'apareixen tres, i a Eivissa i a Formentera n'apareixen set.

Els topònims més nombrosos a les Illes Balears segons la seva classificació són:

1. Les elevacions (49,3 per cent). Són els més nombrosos tant a Mallorca com a Menorca, a causa de l'orografia més accidentada que presenten aquestes dues illes i pel fet que els vèrtexs geodèsics se situen preferentment sobre llocs elevats i amb bona visibilitat.
2. Les explotacions agràries (23 per cent). A Mallorca i Menorca, ocupen el segon lloc, però no a les Pitiüses, que ocupen el primer lloc. Molts de topònims prenen el nom de la finca on es troben, especialment, en àrees més planes.
3. Els nuclis urbans (6,5 per cent). Són representatius, sobretot a Mallorca. Els vèrtexs que es troben en els nuclis urbans solen prendre el nom del nucli, encara que, si estan sobre edificis singulars, en prenen el nom.

Aquestes tres tipologies representen el 78,8 per cent del total, i, si hi sumam les edificacions i els caps, fan un total del 90,3 per cent.

En general, podem dir que, si hi ha elevacions o edificacions (especialment torres), és a dir, punts elevats sobre el terreny, els vèrtexs preferentment s'hi situen a damunt i en prenen el nom. Si no n'hi ha, i es tracta de zones de relleu més pla, se situen en llocs clars i amb visibilitat i prenen el nom de l'explotació agrària, del paratge o de l'àrea geogràfica on estan situats.

Problemes d'estandardització

Els treballs de la xarxa geodèsica començaren el 1853, en un moment en què no hi havia unes normes ortogràfiques definitives ni assessorament especialitzat, per això tenen errors ortogràfics i heterogeneïtat en l'estructura. Les successives ampliacions i actualitzacions de la xarxa han reproduït el mateix

problema, ja que no havia una font de consulta normalitzada a l'abast. A més, els noms dels topònims evolucionen amb el temps i canvien. Encara que hi ha hagut alguns intents de corregir els noms, la majoria encara conserven errors.

S'han recollit i caracteritzat els errors més comuns dels noms dels vèrtexs trobats en la grafia, que són:

- Mancança de la part genèrica (Morro / Puig d'en Morro, Pay / Rafal Pai), error molt comú.
- Mancança de la part determinant (Tossals / Tossals Verds, Pedreres / Pedreres de la Vila).
- Existència de castellanismes (Faro de Capdepera / Far de Capdepera, Fuente Pez / Puig de sa Pega) o topònims mixts (Talaia de San Lorenzo / Talaia de Sant Llorenç).
- Inclusió de l'any de construcció en el nom del vèrtex (So na Casana 2014 / So na Caçana) o un nombre romà (Castellar II / es Castellar).
- Mancança de l'article (Aubellons / es Albellons, Galera / sa Galera).
- Aparició de l'article en majúscules (Sa Teulada / sa Teulada, S'Estanyol / s'Estanyol, La Mola / la Mola).
- Mancança de la partícula Son o Sos a les possessions (Bessons / Sos Bessons, Suau / Son Suau).
- Mancança d'accents (Alfabia / Alfàbia, Son Baulo / Son Bauló).
- Existència d'accents aguts enlloc de greus (Llodrà / Puig de Llodrà).
- Mancança de la forma aglutinada d'alguns topònims (Porto Petro / Torre de Portopetro, Porto Colom / Torre de Portocolom).
- Altres errors ortogràfics diversos (Puig Gross / Puig Gros, Biniach / Biniac Nou, Torre Soly / Torre-solí, Soucadenà / Puig de s'Alcadenà, Pilari / es Pillarí, Furnas / Puig des Fornàs).

També s'han trobat algunes dificultats a l'hora de localitzar els topònims que han donat nom als vèrtexs geodèsics. Aquests són els principals problemes trobats:

- Alguns topònims han estat realment difícils de situar perquè no s'han trobat a fonts cartogràfiques de referència i s'ha hagut de recórrer a altres fonts. Per exemple, el topònim sa Corpetera no apareixia a l'MTIB5, però sí que s'ha pogut situar en la cartografia del Pla territorial de Mallorca.
- Alguns topònims són considerats noms variants i, per tant, menys coneguts i més difícils de localitzar, com, per exemple, Punta Llobera, que, segons el NOTIB, és el nom variant i el nom preferent seria Cap Roig, més utilitzat.
- Alguns vèrtexs es troben relativament lluny dels topònims de referència i han estat difícils de determinar. Per exemple, el vèrtex Cormet es troba aproximadament a 1.500 m de les cases de la possessió Son Cosmet a Campos i planteja el dubte de si realment es troba dins les terres de Son Cosmet, ja que és difícil precisar l'abast de les possessions.

Una vegada enllestida la tasca de localitzar els vèrtexs geodèsics i els topònims de referència, també s'ha detectat que alguns topònims situats sobre elevacions han pres un nom erroni o que, almenys actualment, sembla erroni. Per exemple, el vèrtex Castellar, a Eivissa, que sembla que pren el nom del puig conegut com es Castellar, en realitat és sobre el puig de ses Torretes. Cal investigar un poc més a fons, però tal vegada s'hauria de plantejar canviar el nom.

La pròpia localització dels vèrtexs geodèsics en alguns moments, no ha estat exempta de polèmica, ja que alguns estan situats sobre edificis singulars i protegits i es temia que poguessin fer-los malbé. És el cas del talaiot de Torelló, a Menorca, que té un vèrtex geodèsic a damunt. Un temps constava d'una base doble i un pilar, i l'any 2013 va ser retirat i canviat per una instal·lació més reduïda i menys impactant.

Conclusions

Les Illes Balears es troben immerses en un procés d'estandardització de toponímia, ja que actualment s'està elaborant el *Nomenclàtor Geogràfic de les Illes Balears* i el *Nomenclàtor de Toponímia de Menorca*. Per tant, els noms del 217 vèrtexs geodèsics, que també són topònims, també han d'estandarditzar-se. A més, ja s'havia plantejat la possibilitat de normalitzar-los anteriorment, però no prosperà, perquè és un procediment complex i hi ha diferents administracions implicades.

La tasca de normalitzar els noms dels vèrtexs és bastant complicada perquè es varen començar a construir el 1853 i els topònims que els varen donar nom han evolucionat, han sofert canvis i s'han normalitzat. El algunes ocasions ha estat difícil determinar de quin topònim es tractava exactament i quina era la seva localització.

Una vegada determinats aquests noms dels vèrtexs, s'han pogut classificar per tipologies per caracteritzar la xarxa geodèsica. Així, els topònims predominants a les Illes Balears són les elevacions, que constitueixen quasi la meitat, fet que s'explica perquè molts de vèrtexs, ja que l'orografia ho permet, se situen en zones elevades amb bona visibilitat. Les explotacions agràries són els segons més nombrosos, representen pràcticament una quarta part del total dels topònims i predominen en les àrees de relleu més pla.

Aquest estudi és una primera passa en el procés de normalització. Aquests noms que es proposen per als vèrtexs han de ser revisats i aprovats per la UIB, que és qui té la competència d'assessorar el Govern en la fixació dels noms oficials. I una vegada que s'hagi fixat el nom correcte de cada topònim, s'haurà de contactar amb l'Institut Geogràfic Nacional, organisme responsable dels vèrtexs geodèsics, per proposar-li el canvi de nomenclatura.

Bibliografia

Consell d'Eivissa i Formentera. *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* [en línia]. <<http://www.eeif.es/>> [consulta: 01-10-2018].

Espanya: Ley 11/1975, de 12 de marzo, sobre Señales Geodésicas y Geofísicas. Boletín Oficial del Estado núm. 63, de 14 de marzo de 1975 [en línia]. <<https://www.boe.es/buscar/pdf/1975/BOE-A-1975-5295-consolidado.pdf>> [consulta: 01-10-2018]

Grup Enciclopèdia Catalana. *Gran Enciclopèdia Catalana* [en línia]. <<https://www.enciclopedia.cat/Z>> [consulta: 01-10-2018]

Ibañez e Ibañez de Íbero, C. (1871). *Descripción Geodésica de las Islas Baleares* [en línia]. <<http://bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=485550>> [consulta: 01-10-2018].

Institut Geogràfic Nacional (IGN): *Geodesia* [en línia]. <<http://www.ign.es/web/resources/docs/IGNCnig/GDS-Teoria-Geodesia.pdf>> [consulta: 01-10-2018].

Institut Geogràfic Nacional (IGN). *Ressenyes dels vèrtexs de les xarxes geodèsiques REGENTE y ROI*. [en línia]. <<http://www.ign.es/web/gds-vertices>> [consulta: 01-10-2018].

Llauger, J. A., Ordinas, A., Planisi, H. (2007). *Nomenclàtor de la toponímia major de les Illes Balears*. Palma.

Miralles, J., Gomila, X., Ribes, E. (2017). *Nomenclàtor toponímic de les Illes Balears* [en línia]. <<http://notib.recerca.iec.cat/>> [consulta: 01-10-2018].

Revista *Cent per Cent*. Hi ha més de dos mil malnoms documentats a Manacor [en línia]. 2018, 7 de maig. Manacor. <<http://www.centpercent.cat/hi-ha-mes-dos-mil-malnoms-documentats-manacor/Z>> [consulta: 01-10-2018].

Serveis d'Informació Territorial de les Illes Balears (SITIBSA)(2010). IDEIB, Mapa Topogràfic de Mallorca a escala 1:5.000, Illes Balears [en línia]. <<http://ideib.caib.es/cataleg/srv/cat/catalog.search#/metadata/E9A921FD-9C23-4CE9-86F1-F731B18480C1>> [consulta: 01-10-2018].

Serveis d'Informació Territorial de les Illes Balears (SITIBSA) (2012). IDEIB, Base Topogràfica de Menorca a escala 1:5.000, Illes Balears [en línia]. <<http://ideib.caib.es/cataleg/srv/cat/catalog.search#/metadata/F7DC1BBB-015D-450E-BD3A-BC6EB3522B83>> [consulta: 01-10-2018].

Serveis d'Informació Territorial de les Illes Balears (SITIBSA) (2008). IDEIB, Mapa Topogràfic de Menorca, Eivissa i Formentera a escala 1:5.000. Illes Balears [en línia]. <<http://ideib.caib.es/cataleg/srv/cat/catalog.search#/metadata/2F5965D7-BCB2-4BF3-BEA7-170214626887>> [consulta: 01-10-2018].

